

Výchova a vzdelávanie v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci¹

Education and Training in the Field of Safety and Health at Work

Natália Matkovčíková

Abstract: *This paper focuses on the issue of education and training in the field of occupational safety and health. Important position belongs to education and training in the system of safety and health. Formation of attitude towards safety and health at work should be a part of life-long education. The research results uncovered relevant information on the implementation of employee training in safety and health at work in small and medium-sized enterprises operating in Slovakia, covering the training plans, intervals of staff training, training contents and forms of achieving the objectives in education and training related to occupational safety and health.*

Key Words: *Occupational Safety and Health; Occupational Safety and Health Education and Training; Life-Long Education.*

Abstrakt: *Príspevok sa zaoberá problematikou výchovy a vzdelávania v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Výchove a vzdelávaniu patrí v systéme bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci významné miesto. Formovanie postoja k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci by malo byť súčasťou procesu celoživotného vzdelávania. Výsledky prieskumu zistili relevantné informácie o uskutočňovaní vzdelávania zamestnancov v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v malých a stredných podnikoch pôsobiacich na Slovensku, ktoré sa týkali plánu vzdelávania, intervalov vzdelávania zamestnancov, obsahov vzdelávania a foriem dosahovania cieľov výchovy a vzdelávania v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci.*

Kľúčové slová: *Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci; výchova k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci; celoživotné vzdelávanie.*

¹ Príspevok je výstupom riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0053/12 – Personálny marketing a personálny manažment v malých a stredných podnikoch v kontexte hospodárskych zmien.

Úvod

Výchova a vzdelávanie k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci (ďalej len „BOZP“) je nástrojom na systematické utváranie a rozvíjanie odborných vedomostí, schopností a zručností, na kreovanie žiaducich postojov a správania zamestnávateľov, zamestnancov a samostatne podnikajúcich fyzických osôb k úlohám v oblasti BOZP, vrátane pracovného prostredia a bezpečnosti technických zariadení, a k optimalizácii pracovných podmienok. Je podstatné primerane včleniť problematiku BOZP do systému celoživotného vzdelávania zahŕňajúceho najmä odborné vzdelávanie, prehľbovanie a zvyšovanie kvalifikácie, rekvalifikáciu, doškoľovanie a získavanie nových spôsobilostí a zručností.²

U ekonomicky činných občanov sa výchova k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci realizuje systémom školení a praktických zácvikov, za ktoré zodpovedá zamestnávateľ.³ Postoj k ochrane zdravia a postoj k bezpečnému konaniu a správaniu vo všeobecnosti, ako aj k bezpečnosti práce treba však formovať už od detstva, vo vzdelávaní i v príprave na povolanie. Rovnako ani po skončení prípravy na povolanie nie je možné výchovu k bezpečnosti práce ukončiť, ale musí sa stať súčasťou celoživotného vzdelávania.⁴

Systém výchovy a vzdelávania BOZP v podnikoch na Slovensku

Systém výchovy a vzdelávania prebieha prostredníctvom vstupného, opakovaného vzdelávania zamestnancov, vzdelávania zamestnancov pri preradení na inú prácu, pracovisko, pri zmene pracovných postupov, pri návrate na pracovisko po pracovnom úraze, pri návrate po dlhodobej neprítomnosti na pracovisku či prostredníctvom vzdelávania odborných zamestnancov rozličných profesií, u ktorých v oblasti bezpečnosti

² Konceptia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012. In: *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky* [online]. 2008. 30 s. [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/bezpecnost-ochrana-zdravia-pri-praci/konceptia-bezpecnosti-a-ochrany-zdravia-pri-praci-v-slovenskej-republike-na-roky-2008-2012.rtf>.

³ KEŠELOVÁ, D. Vzdelávanie zamestnancov v aplikačnej praxi zamestnávateľských subjektov. *Rodina a práca* [online]. 2012, roč. 8, č. 3, 31 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.ivpr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/bulletin3-2012.pdf>.

⁴ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. *Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.

a ochrany zdravia pri práci sú kvalifikačné požiadavky stanovené predpismi.⁵

Organizácie plnia povinnosti v oblasti vzdelávania a výchovy zamestnancov buď vlastnými lektormi – lektormi BOZP, bezpečnostnými technikmi, majstrami a podobne, alebo dodávateľsky – právnickými alebo fyzickými osobami podnikajúcimi v uvedenej oblasti na základe oprávnenia vydaného Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Dozor i poradenstvo vykonávajú orgány inšpekcie práce. Problematická je obsahová stránka a použitie foriem a metód v uvedenom vzdelávaní.⁶

Obsahy vzdelávania často nezodpovedajú konkrétnym podmienkam práce a možným ohrozeniam. Nie sú diferencované podľa miery zodpovednosti za bezpečné pracovné podmienky, ani podľa druhu vykonávanej práce či miery a druhu ohrozenia pri práci. Stávajú sa tiež prípady, že opakované vzdelávanie má ten istý obsah ako vstupné vzdelávanie. Obsah vzdelávania a výchovy BOZP vyplýva z konkrétnych požiadaviek pracoviska a vykonávanej práce, zo zásad a právnych predpisov na jej bezpečné vykonávanie, z konkrétnej zodpovednosti za plnenie úloh BOZP na pracovisku, z identifikácie nebezpečenstva, možného ohrozenia života a zdravia pri vykonávaní pracovných činností na konkrétnom pracovnom mieste, hodnotenia rizika a spôsobov jeho eliminácie, prípadne ochrany pred ním.⁷

Ciele výchovy a vzdelávania BOZP v podnikoch môžeme zhrnúť do nasledujúcich bodov: presadzovať vysokú úroveň BOZP a zavádzať nové metodické prístupy k ochrane zamestnancov, prehĺbovať pochopenie nového prístupu k BOZP, zodpovednosti za bezpečné pracovné podmienky, za vlastné zdravie a zdravie spolupracovníkov, výchovou a vzdelávaním prispievať k odstraňovaniu nedostatkov v dodržiavaní predpisov a ku skvalitňovaniu starostlivosti v oblasti BOZP, zabezpečovať poznanie a plnenie ustanovení právnych noriem z oblasti BOZP, zvyšovať právne

⁵ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Návrh systému (konceptie) vzdelávania BOZP v SR: Správa z riešenia I. etapy výskumnej úlohy*. 1. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2003.

⁶ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.

⁷ PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.

vedomie manažmentov podnikov v oblasti BOZP, poskytovať vedomosti o postupoch a metódach práce podporujúcich bezpečnosť a zdravie na pracovisku, pri rekvalifikácii zabezpečovať nadobudnutie potrebných bezpečných pracovných návykov a zručností pre výkon nového povolania a poznávať právne predpisy upravujúce BOZP v novom povolaní. Cieľovou skupinou vzdelávania BOZP v organizáciách sú zamestnanci a manažment organizácie.⁸

Novela zákona spresňujúca oblasť výchovy a vzdelávania v oblasti BOZP

Národná rada Slovenskej republiky schválila dňa 23. mája 2013 zákon č. 154/2013 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, vrátane oblasti výchovy a vzdelávania BOZP. Účelom novely zákona je zlepšiť právne podmienky pre starostlivosť o bezpečnosť a zdravie zamestnancov, zlepšiť praktické vykonávanie BOZP u zamestnávateľov a neopodstatnene nezvyšovať administratívu a finančné zaťaženie. Novela zákona je účinná od 1. januára 2014.⁹

Novela zákona spresňuje oblasť výchovy a vzdelávania BOZP. V súlade s poznatkami z aplikačnej praxe sa do § 27 ods. 4 druhého bodu zákona č. 124/2006 Z.z. doplnil inštruktor podľa právnych predpisov na zaisťovanie BOZP, ktorý musí spĺňať podmienky uvedené v tomto ustanovení pre školiteľa, t.j. inštruktorom je osoba s odbornou spôsobilosťou na činnosť, na ktorú sa žiada vydať oprávnenie na výchovu a vzdelávanie, s odbornou praxou v tejto činnosti najmenej tri roky a s lektorskou spôsobilosťou.¹⁰

Novelou zákona sa do § 27 ods. 9 písm. d) zákona č. 124/2006 Z.z. včlenil aj doklad preukazujúci dĺžku žiadateľovej, resp. školiteľovej odbornej praxe v činnosti, na ktorú žiada vydať oprávnenie. Tento doklad je

⁸ PERICHTOVÁ, B., V. ŠKVARKOVÁ a M. ČERVENKOVÁ. *Vzdelávací program určený pre kurzy a školenia BOZP*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2002.

⁹ ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

¹⁰ ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

fyzická a právnická osoba povinná pripojiť ku svojej žiadosti o vydanie oprávnenia na výchovu a vzdelávanie, aby preukázala splnenie podmienky ustanovenej pre školiteľa v § 27 ods. 4 písm. a) druhý bod zákona č. 124/2006 Z.z. Oprávnená osoba na vzdelávanie je povinná podľa § 27 ods. 13 písm. b) zákona č. 124/2006 Z.z., okrem iného, vo svojej vzdelávacej činnosti dodržiavať vzorový projekt výchovy a vzdelávania podľa § 27 ods. 10 zákona č. 124/2006 Z.z. schválený Národným inšpektorátom práce pri vydávaní oprávnenia.¹¹

Novelou zákona sa v § 27 ods. 13 písm. g) zákona č. 124/2006 Z.z. spresnila povinnosť oprávnenej osoby na vzdelávanie viesť osobitnú evidenciu vydaných dokladov, a to podľa štruktúry ustanovených údajov, ktorá zahŕňa: evidenčné číslo vydaného dokumentu; meno, priezvisko a dátum narodenia osoby, ktorej bol vydaný preukaz, osvedčenie alebo doklad podľa § 16 ods. 1 písm. b) zákona č. 124/2006 Z.z.; dátum vykonania záverečnej skúšky; dátum vydania dokumentu; činnosť s uvedením rozsahu, na ktorý bol preukaz, osvedčenie alebo doklad podľa § 16 ods. 1 písm. b) zákona č. 124/2006 Z.z. vydaný. Toto precizovanie textu pramenilo z aplikačnej praxe, pretože účelom špecifikovania jednotlivých položiek evidencie, ktorú je osoba oprávnená na vzdelávanie povinná evidovať, je zvýšenie pružnosti a efektívnosti výkonu inšpekcie práce a eliminovanie nekalých praktík pri vydávaní preukazov, osvedčení a dokladov.¹²

Prieskum

V aktuálne prebiehajúcom výskume projektu VEGA č. 1/0053/12 s názvom „Personálny marketing a personálny manažment v malých a stredných podnikoch v kontexte hospodárskych zmien“ sledujeme bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Jedným z cieľov prieskumu bolo zistiť relevantné informácie o uskutočňovaní vzdelávania zamestnancov v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Výskumnú vzorku tvorilo 233 zamestnancov z malých a stredných podnikov pôsobiacich na Slovensku. Na účely zberu dát sme použili dotazníkovú metódu v kombinácii s ostatnými základnými vedeckými postupmi a metódami. Zaujímalo nás,

¹¹ ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

¹² ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.

či majú podniky vypracovaný plán vzdelávania v oblasti BOZP, v akých intervaloch sú zamestnanci vzdelávaní v oblasti BOZP, čo je obsahom školení a akými formami sa ciele vzdelávania v oblasti BOZP v podnikoch dosahujú.

Výsledky prieskumu, ktoré znázorňuje Graf 1, ukázali, že 58 % podnikov má vypracovaný plán vzdelávania v oblasti BOZP, 22 % podnikov nemá vypracovaný žiadny plán vzdelávania a 19 % respondentov z výskumnej vzorky nevedelo povedať, či podnik má alebo nemá plán vzdelávania v oblasti BOZP vypracovaný.

Graf 1 Plán vzdelávania v oblasti BOZP

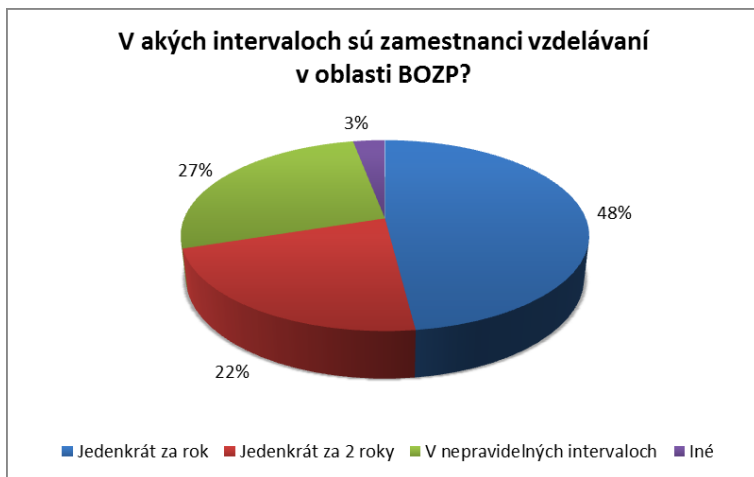
Prameň: Vlastné spracovanie.

Z výsledkov prezentovaných v Grafe 2 vidíme, že 48 % respondentov uviedlo, že sú vzdelávaní v oblasti BOZP jedenkrát za rok, 22 % podnikov školí svojich zamestnancov raz za dva roky, 27 % respondentov je vzdelávaných v nepravidelných intervaloch a 3 % respondentov uviedli inú možnosť intervalu vzdelávania v oblasti BOZP v podniku.

Ďalej nás zaujímalo, čo je obsahom vzdelávania zamestnancov v oblasti BOZP. Graf 3 ukázal, že 86 % obsahu vzdelávania v oblasti BOZP tvoria zásady bezpečného správania sa na pracovisku, 66 % obsahu vzdelávania sú informácie o vyskytujúcich sa ohrozeniach a ochrane pred nimi, 52 % podnikov oboznamuje svojich zamestnancov s novými právnymi predpismi v oblasti BOZP, 51 % podnikov informuje zamestnancov

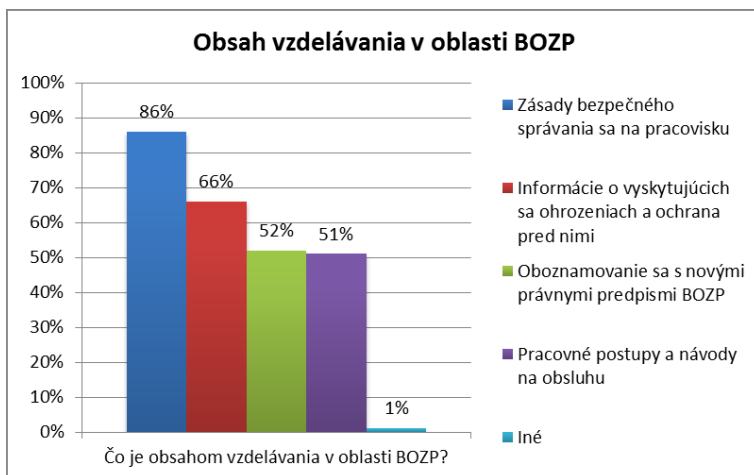
o pracovných postupoch a návodoch na obsluhu a zvyšné 1 % respondentov je vzdelávaných v inej oblasti.

Graf 2 Intervaly vzdelávania v oblasti BOZP

Prameň: Vlastné spracovanie.

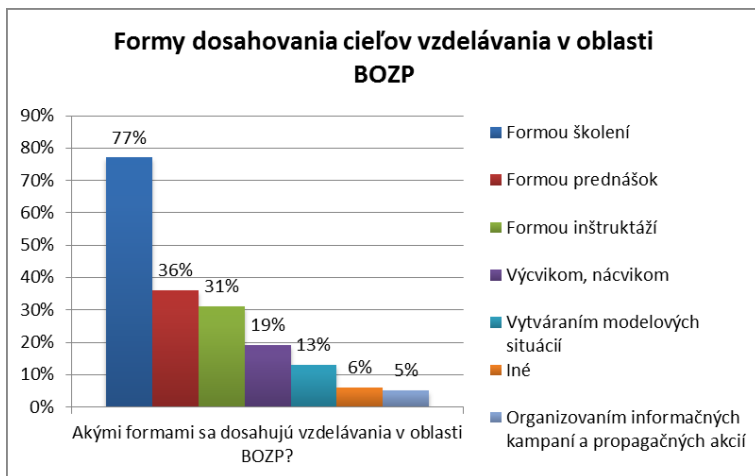
Graf 3 Obsah vzdelávania v oblasti BOZP

Prameň: Vlastné spracovanie.

Z výsledkov prezentovaných v Grafe 4 môžeme vidieť, že 77 % podnikov dosahuje ciele vzdelávania v oblasti BOZP formou školení, 36 % podnikov formou prednášok, 31 % formou prebiehajúcich inštruktáží v oblasti BOZP, 19 % dosahuje ciele vzdelávania v podniku výcvikom či nácvikom, 13 % vytváraním modelových situácií, 6 % respondentov označilo iné formy vzdelávania a 5 % podnikov dosahuje ciele vzdelávania v oblasti BOZP organizovaním informačných kampaní a propagačných akcií.

Graf 4 Formy dosahovania cieľov vzdelávania v oblasti BOZP

Prameň: Vlastné spracovanie.

Záver

Každý podnik by mal mať vypracovaný podrobný projekt výchovy a vzdelávania zamestnancov v oblasti BOZP a používať ho ako nástroj znižovania rizík vzniku úrazov a chorôb z povolania cestou systematickej tvorby a rozvoja odborných vedomostí, schopností, zručností, postojov a správania sa zamestnávateľov a zamestnancov v oblasti BOZP. Tieto účely podporuje novela zákona v oblasti BOZP, ktorej cieľom je zlepšiť právny rámec podmienok na zabezpečenie uspokojivej ochrany života a zdravia zamestnancov, dlhodobého zachovania ich pracovnej schopnosti a zlepšovania vykonávania opatrení na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov pri práci u zamestnávateľov.

Jedným z cieľov nášho prieskumu bolo zistiť relevantné informácie o uskutočňovaní vzdelávania zamestnancov v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v malých a stredných podnikoch pôsobiacich na Slovensku. Z výskumných zistení vyplynulo, že nie každý podnik má vypracovaný plán výchovy a vzdelávania v oblasti BOZP; podniky vzdelávajú svojich zamestnancov v oblasti BOZP väčšinou raz za rok, no značné percento podnikov školí svojich zamestnancov v oblasti BOZP v nepravidelných intervaloch. Obsahmi vzdelávania zamestnancov v oblasti BOZP sú zásady bezpečného správania sa na pracovisku, informácie o vyskytujúcich sa ohrozeniach a ochrane pred nimi, oboznámenie s novými právnymi predpismi v oblasti BOZP a informácie o pracovných postupoch a návodoch na obsluhu technických zariadení v podnikoch. Ciele vzdelávania v oblasti BOZP podniky dosahujú najčastejšie formou školení, prednášok, inštruktáží, výcvikom/nácvikom alebo vytváraním modelových situácií. Pre účely pokračovania výskumu v tejto oblasti by bolo potrebné zamerať sa tiež na druhy vzdelávania, ktoré podniky realizujú, ako aj na určenie dôvodov vzdelávania zamestnancov či identifikovanie príčin nevzdelávania zamestnancov v malých a stredných podnikoch pôsobiacich na Slovensku.

Zoznam bibliografických odkazov

- ADAMČEK, D. Aktuálne zmeny v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci po 1. júli 2013. In: *Poradca podnikateľa* [online]. 2013-07-23 [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.pp.sk/main/ArticleShow.aspx?ArtID=49107>.
- KEŠELOVÁ, D. Vzdelávanie zamestnancov v aplikačnej praxi zamestnávateľských subjektov. *Rodina a práca* [online]. 2012, roč. 8, č. 3, 31 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.ivpr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/bulletin3-2012.pdf>.
- Koncepcia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v Slovenskej republike na roky 2008 až 2012. In: *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky* [online]. 2008. 30 s. [cit. 2014-08-13]. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/bezpecnost-ochrana-zdravia-pri-praci/koncepcia-bezpecnosti-a-ochrany-zdravia-pri-praci-v-slovenskej-republike-na-roky-2008-2012.rtf>.

- PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. *Návrh systému (konceptie) vzdelávania BOZP v SR: Správa z riešenia I. etapy výskumnej úlohy*. 1. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2003.
- PERICHTOVÁ, B. a M. KORDOŠOVÁ. Súčasný stav výchovy a vzdelávania BOZP v SR. *Rodina a práca* [online]. 2005, roč. 1, č. 6, 20 s. [cit. 2014-08-13]. ISSN 1336-7153. Dostupné na: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/bulletin/Bulletin-06-2005.pdf>.
- PERICHTOVÁ, B., V. ŠKVARKOVÁ a M. ČERVENKOVÁ. *Vzdelávací program určený pre kurzy a školenia BOZP*. 2. uprav. vyd. Bratislava: Výskumný a vzdelávací ústav bezpečnosti práce, 2002.

Mgr. Natália Matkovčíková, PhD.

Fakulta podnikového manažmentu
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
natalia.matkovcikova@gmail.com